

ANNA CHOMA-SUWAŁA

Ludmiła Siryk, *Прагнення Європи. Творчість кийвських неокласиків*. Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013, ss. 380

Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 2013 roku ukazała się książka zatytułowana *Pragnienie Europy. Twórczość neoklasyków kijowskich*. Ta obszerna monografia pozostaje do dziś jedynym tak szerokim studium poświęconym twórczości neoklasyków kijowskich w kontekście europejskim i próbą ukazania tożsamości literatury ukraińskiej w XX wieku.

Celem, jaki stawia sobie Ludmiła Siryk, jest – jak sama pisze – próba: „wyartykułowania uniwersalnego charakteru i wagi fenomenu neoklasyków ukraińskich” oraz „adekwatna ocena i weryfikacja wcześniej ustalonych opinii o ich twórczości”¹.

Autorka realizuje swój plan poddając szczegółowej analizie twórczość grupy ukraińskich naukowców, poetów i tłumaczy, działających w Kijowie w latach 20-tych ubiegłego stulecia: Mykoły Zerowa, Mychajła Draj-Chmary, Pawła Fyłypowycza, Jurija Kłena i Maksyma Ryłskiego.

Lektura recenzowanej pracy pozwala nie tylko docenić rolę neoklasyków kijowskich w procesie formowania się prozachodniego modelu kultury ukraińskiej, a co za tym idzie tożsamości literatury ukraińskiej, ale także informuje o wielkich stratach,

---

¹ Л. Сірик, *Прагнення Європи. Творчість кийвських неокласиків*, Lublin 2013, s. 357.

do jakich doszło na skutek działań reżimu komunistycznego. Trzej przedstawiciele grona ukraińskich neoklasyków zginęli w łagrach, a dwaj tworzyli w trudnych warunkach w kraju i za granicą.

Omawiana pozycja jest wnikliwą oraz wszechstronną analizą ukazującą ich dorobek w aspekcie synchronicznym i diachronicznym. Monografia składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, wniosków, bogatej bibliografii, wykazu tłumaczeń, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz indeksu osobowego.

Po wstępie wprowadzającym czytelnika w istotę omawianych zagadnień następuje rozdział pierwszy, zatytułowany *Неокласицизм в українській літературі: теоретичні положення та історичний нарис (Neoklasycyzm w literaturze ukraińskiej: podstawy teoretyczne i zarys historyczny)*. Stanowi on bazę teoretyczną dla analizy przeprowadzonej w kolejnych rozdziałach. Wyjaśniono w nim początki owego nurtu w literaturze ukraińskiej i uściślono pojęcie terminu „neoklasycyzm”. Przedstawione zostały w nim także założenia programowe neoklasyków kijowskich oraz warunki społeczno-polityczne i kulturowe, które wpłynęły na ich twórczość w okresie ukraińskiej bezpaństwowości. Autorka zwraca szczególną uwagę na inspiracje kulturą grecko-bizantyjskiego Wschodu i rzymsko-łacińskiego Zachodu.

Rozdział drugi *Неокласична концепція української літератури в наукових працях (Konsepcja literatury ukraińskiej w pracach naukowych)* jest próbą prezentacji rozwoju ukraińskiej literatury narodowej. Podstawę teoretyczną stanowią pojęcie europeizacji literatury ukraińskiej, które realizowano poprzez adaptację klasycznych wzorców, profesjonalizm i uniwersalizm. Rozważania te zostały przeprowadzone na materiale często mało znanych i zebranych przez Autorkę w archiwach prac krytycznoliterackich Mychajła Draj-Chmary, Pawła Fyłypowycza, Mykoły Zerowa i Jurija Kłena. Rozdział poświęcony został zagadnieniom teoretycznym (w tym pojęciom „Europy” i „europeizmu”), europeizacji literatury ukraińskiej,

której przejawem była m.in. dbałość o wysoką jakość oraz ukazaniu stanowiska neoklasyków kijowskich poszukujących Europy między Wschodem i Zachodem. Z perspektywy polskiego czytelnika niezwykle ciekawy wydaje się podrozdział zatytułowany *Польська, російська і білоруська література в оцінці неокласиків* (*Polska, rosyjska i białoruska literatura w ocenie neoklasyków*), w którym Autorka postawiła tezę „estetycznej moralności” neoklasyków, czego dowodzi m.in. przedstawiona w pracy Mychajła Draj-Chmary ocena polskiego pisarza Kazimierza Tetmajera.

W rozdziale trzecim zatytułowanym *Аксіологічний вимір поезії* (*Wymiar aksjologiczny poezji*) dokonana została szczegółowa analiza oryginalnej poezji neoklasyków kijowskich. Jej podstawę stanowi ponad dwadzieścia tomów poetyckich i szereg tekstów opublikowanych w ukraińskich czasopismach krajowych i zagranicznych. Wnioskowanie przeprowadzone zostało przez pryzmat synkretyzmu kulturowego, antropologii poetyckiej i mitologizacji wartości kulturowo-humanistycznych, które w poezji neoklasyków utożsamiane są z Europą w przeciwieństwie do anty-Europy odzwierciedlającej stalinowsko-faszystowską rzeczywistość. Interesująca jest konstatacja Autorki o tym, że: „podstawą i organizującym elementem twórczości neoklasyków kijowskich jest myślenie racjonalne, lecz dla uogólnienia artystycznego wykorzystano formę idealizacji. Ich światopogląd łączy w sobie idealizm platoński, realizm arystotelesowski i racjonalizm kartezjański. Wyrasta on z poczucia odpowiedzialności za spuściznę tradycji, w ich przypadku tradycji synkretycznej – śródziemnomorskiej i ojczystej (ukraińskiej).”²

Rozdział czwarty *Європейська література в перекладах і перекладознавчі погляди* (*Literatura europejska w przekładach i poglądy translatorskie*) został poświęcony bogatej i róż-

---

² Л. Сірик, *Прагнення Європи. Творчість київських неокласиків*, Lublin 2013, s. 359.

norodnej spuściźnie translatorskiej neoklasyków kijowskich. Podkreślono ich wkład w tworzenie nowoczesnej „szkoły przekładu” w literaturze ukraińskiej. Szczegółowa analiza wykazała różnorodność gatunkową oraz kulturową przekładów, a także ich priorytet aksjologiczny. Wnioskowanie dokonane na podstawie przekładów z literatury polskiej, rosyjskiej i białoruskiej świadczy, zdaniem Autorki, o niezwyklej adekwatności i wysokiej jakości tłumaczeń. Neoklasycy kijowscy odchodzili tym samym od obowiązującej w ukraińskim przekładoznawstwie zasady przekładu swobodnego zmierzającego do ukrainizacji pierwowzoru. Uważali oni przekłady arcydzieł literatury europejskiej i światowej za jedno z głównych zadań w walce z prowincjonalizmem i marginalizacją kultury ukraińskiej. Autorka stwierdza, iż:

„W ich przekonaniu przekład jest ważną formą związków międzynarodowych, przekazania idei niepodległościowych, humanizacji świadomości społecznej, intelektualizacji literatury i wzbogacenia języka ojczystego.”³

W podsumowaniu monografii Autorka podkreśliła znaczenie dorobku neoklasyków kijowskich ukazanego przez pryzmat konceptu „Europa”. Zdaniem Ludmiły Siryk, kategoria „Ukraina” w ich twórczości traktowana była jak integralna część kategorii „Europa”. Autorka zwróciła uwagę na stworzony przez neoklasyków antropocentryczny model kultury opierający się na duchowym i intelektualnym doświadczeniu pokoleń. Zamyśl ten wymierzony był w tendencje imperialne, totalitarne, utylitarne, a co za tym idzie destrukcyjne i zmierzał do odrodzenia idei humanistycznych oraz wartości moralnych społeczeństwa ukraińskiego.

Praca zawiera obszerną bibliografię przedmiotu zawierającą obok źródeł teoretycznych i krytycznych także materiały archiwalne pochodzące z Centralnego Państwowego Archiwum

---

³ *Ibidem*, s. 359.

Literatury i Sztuki Ukrainy w Kijowie oraz Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w Petersburgu.

Na uwagę zasługuje także niezwykle cenny wielojęzyczny wykaz tłumaczeń dokonanych przez neoklasyków kijowskich stanowiący zbiór tekstów kanonicznych, odzwierciedlających przyswajanie klasycznych tradycji europejskich w literaturze ukraińskiej.

Książka Ludmiły Siryk jest aktualnie jedyną pracą zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie poświęconą problematyce europejskości kultury ukraińskiej, istotnej nie tylko w pierwszej połowie XX wieku, ale aktualnej również dzisiaj. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że publikacja w swoim synchronicznym i diachronicznym charakterze wypełnia istotną lukę w badaniach nad historią literatury ukraińskiej w kontekście europejskim. Nie można także przecenić znaczenia tej pracy, jeśli uświadomimy sobie brak wiedzy na temat okcydentalnej orientacji w literaturze ukraińskiej.

To niezwykle kompleksowe opracowanie dorobku neoklasyków kijowskich dowodzi również niezwyklej pasji badawczej Autorki. Szkoda, że grono adresatów tej pozycji jest okrojone do czytelników ukraińskojęzycznych. Niezwykle cennym dla szerszego odbiorcy byłoby jej przetłumaczenie na język polski. Ze względu na bogatą treść, jej przejrzysty i logiczny układ, książka ta może być atrakcyjną lekturą nie tylko dla naukowców, ale także dla studentów i nauczycieli akademickich. Interdyscyplinarny, wieloaspektowy charakter monografii pozwoli z niej skorzystać nie tylko ukraińskim, ale także polskim, rosyjskim czy białoruskim literaturoznawcom, tłumaczom i teoretykom literatury. Stanowi ona doskonałe źródło informacji dla badaczy zajmujących się zagadnieniami komparatystyki literackiej i wbrew powszechnemu przekonaniu dowodzi, że w pierwszej połowie XX wieku literatura ukraińska i jej przedstawiciele byli czynnymi uczestnikami przemian kulturalnych zachodzących w ówczesnej Europie.

